

Daria KrzewniakORCID: 0000-0003-1085-8361
daria.krzewniak@uws.edu.plUniwersytet w Siedlcach
Wydział Nauk Społecznych**Kształtowanie bezpieczeństwa
w środowisku szkolnym i pozaszkolnym**

Agnieszka Araucz-Boruc, Grzegorz Wierzbicki,
Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa,
Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-
-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2023, ss. 184

DOI: 10.34739/doc.2024.21.14

Zamieniające się uwarunkowania społeczno-polityczne oraz konieczność adaptacji społeczeństwa do nowych wyzwań i zagrożeń szczególnie silnie uwypukla wymóg zapewniania bezpieczeństwa. Zadanie to zwłaszcza istotne jest w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Bezpieczeństwo jest kluczowym elementem dbałości o ich rozwój i dobrostan. Niezaspokojona potrzeba bezpieczeństwa prowadzić może do powstawania problemów o zróżnicowanym charakterze, w tym zwłaszcza do trudności edukacyjnych, wychowawczych, rozwojowych czy zdrowotnych. Kształtowanie odpowiednio wysokiego poziomu bezpieczeństwa staje się zatem nie tylko poważnym wyzwaniem dla rodziców czy specjalistów zdrowia psychicznego, ale także dla placówek oświaty, organizacji pozarządowych i całego społeczeństwa. Jednocześnie istnieje potrzeba interdyscyplinarnego podejścia do tego zagadnienia.

Bezpieczeństwo i jego poczucie są ważnym aspektem realizacji praw człowieka i obywatela oraz praw dziecka, uregulowanych w różnych aktach prawnych i dokumentach zarówno na poziomie międzynarodowym, takich jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

(1948 r.)¹ czy Konwencja o prawach dziecka (1989 r.)², jak również na poziomie krajowym Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.³, Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe⁴ i akty wykonawcze w postaci rozporządzeń Ministra Edukacji (Edukacji Narodowej/Edukacji i Nauki), Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego czy Ministra Obrony Narodowej). Szkoła, oprócz rodziny, odgrywa zasadniczą rolę w zapewnianiu uczniom bezpieczeństwa. Nie ogranicza się jednak ono wyłącznie do dbałości o aspekty techniczne, gwarantujące bezpieczeństwo fizyczne, ale obejmuje także „budowanie pozytywnego klimatu społecznego i bezpiecznego otoczenia szkoły; promocję zdrowego stylu życia oraz bezpiecznego wypoczynku; rozwiązywanie sytuacji konfliktowych i skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu; przeciwdziałanie agresji, przemocy w środowisku szkolnym i uzależnieniom; reagowanie w sytuacjach kryzysowych dotyczących uczniów; promocję zasad bezpieczeństwa, higieny oraz udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej”⁵. Zapewnianie bezpieczeństwa dzieciom w szkole koncentruje się zatem na właściwym ich traktowaniu i trosce o komfort fizyczny i psychiczny. Okazuje się bowiem, że procedury interwencji szkolnych i regulaminowe normy są niewystarczające, jeśli uczniowie czują się zagrożeni i doświadczają krzywd emocjonalnych, psychicznych i fizycznych w szkole.

Kwestię kształtowania bezpieczeństwa w środowisku szkolnym – i poza nim – podjęli Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki w monografii pod tytułem *Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa*. Książka ukazała się w 2023 roku nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach (aktualnie Uniwersytet w Siedlcach). Jest to niezwykle wartościowa pozycja dla wszystkich osób zainteresowanych kształtowaniem zachowań bezpiecznych oraz promowaniem świadomości w zakresie bezpieczeństwa, zwłaszcza w odniesieniu do najmłodszej części społeczeństwa. Autorzy to doświadczeni

¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf (data dostępu: 31.12.2023).

² Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59.

⁵ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa*, Siedlce 2023, s. 6-7.

badacze, od lat zajmujący się problematyką bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego, edukacji dla bezpieczeństwa w systemie oświatowym i pozaświatowym oraz dydaktyką tego przedmiotu nauczania⁶.

O wartości wskazanego opracowania świadczy chociażby ważkość podjętej problematyki. Przede wszystkim, edukacja we wskazanym obszarze ma ogromne znaczenie dla zapobiegania różnego rodzaju niebezpieczeństwom. Dzieci i młodzież są naturalnie ciekawe, często nie zdają sobie sprawy z potencjalnych zagrożeń, nie potrafią rozpoznać sytuacji ryzykownych i zazwyczaj nie dysponują wystarczającymi umiejętnościami radzenia sobie w trudnych okolicznościach. Konieczne jest zatem wsparcie najmłodszych w rozpoznawaniu ryzyka i zagrożeń, przygotowanie do unikania niebezpiecznych sytuacji oraz właściwego reagowania w przypadku ich wystąpienia.

Monografia autorstwa Agnieszki Araucz-Boruc i Grzegorza Wierzbickiego podzielona jest na trzy rozdziały. W pierwszym, mieszczącym się na 57 stronach (s. 11-68), autorzy przedstawiają problematykę bezpieczeństwa w środowisku szkolnym. Odnoszą się do kwestii legislacyjnych i zadań szkoły w tym zakresie, dokonują identyfikacji najważniejszych zagrożeń dla społeczności szkolnej, podkreślając przy tym zmianę struktury niebezpieczeństw, ich społeczno-ekonomiczne i technologiczne w dużej mierze podłoże oraz rozwojowy, dynamiczny charakter⁷. Autorzy, słusznie zauważając, że „Codzienne życie niesie za sobą wiele zagrożeń – na większość z nich człowiek nie ma wpływu, może jednak świadomie ich unikać. Wiele sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu stwarzają same dzieci, nieświadome ryzyka, jakie niesie nieodpowiednie zachowanie”⁸, kolejne podrozdziały książki poświęcili kwestiom edukacji dla bezpieczeństwa oraz roli nauczyciela tego przedmiotu we współczesnym systemie dydaktyczno-wychowawczym.

W tym kontekście warto przywołać stanowisko Aleksandry Skrabacz, która podkreśla, że edukacja uczniów z zakresu bezpieczeństwa jest wieloaspektowym procesem ukierunkowanym na kształtowanie świadomych obywateli o wysokich wartościach moralnych oraz kompetencjach społeczno-zawodowych. Aby cel ten osiągnąć, niezbędne jest uwzględnianie indywidualnych potrzeb, możli-

⁶ Agnieszka Araucz-Boruc, https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy_Araucz_Boruc.pdf (data dostępu: 30.05.2024); Grzegorz Wierzbicki, <https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy/Wierzbicki.pdf> (data dostępu: 30.05.2024).

⁷ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 28-29, 33 i n.

⁸ *Ibidem*, s. 44.

wości i uwarunkowań każdego ucznia, zarówno na poziomie personalnym, jak i środowiskowym⁹. Wydaje się jednak, że konieczny jest także wysoki profesjonalizm nauczyciela tego przedmiotu. Agnieszka Araucz-Boruc oraz Grzegorz Wierzbicki wskazują, że jego rola na przestrzeni lat uległa znaczącej zmianie: „Z przekaziciela wiedzy i prowadzącego lekcje nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa wyra sta współcześnie na doradcę wzmocniającego potrzeby poznawcze uczniów, rozbudzającego ciekawość świata, a także zachęcającego ich do stawiania pytań i zdobywania wiedzy opartej na własnym doświadczeniu. Ważnym działaniem dydaktycznym staje się więc wspieranie indywidualnego rozwoju ucznia, jego uzdolnień i twórczego potencjału, przygotowanie go do samodzielnego wytwarzania wiedzy integrowanej przez całe życie”¹⁰.

Z kolei Agnieszka Araucz-Boruc i Jerzy Kunikowski w kontekście roli nauczyciela we współczesnym systemie dydaktyczno-wychowawczym piszą, że „Przed nauczycielami stają trudniejsze niż kiedykolwiek zadania, pracując bowiem w ustawicznie zmieniających się warunkach, muszą oni skupiać uwagę zarówno na własnej pracy dydaktycznej, jak też przejawiać postawę refleksyjną, innowacyjną i twórczą”¹¹. Za Andrzejem Pieczywokiem i Lesławem Węlyczko przyjąć zatem można, że nauczyciel powinien posiadać nie tylko odpowiednie kompetencje zawodowe, w tym merytoryczne, organizatorskie, psychologiczno-pedagogiczne, dydaktyczno-metodyczne, prakseologiczno-informatyczne czy twórczo-autokreacyjne, ale również kompetencje społeczne z zakresu komunikacji, współdziałania i współpracy, etyki i moralności. Powinien wreszcie charakteryzować się asertywnością i skłonnością do refleksji¹². Przywołany powyżej Andrzej Pieczywok stoi na stanowisku, że cechą nauczyciela powinien być sprawny intelekt, przejawiający się umiejętnością kreatywnego rozwiązywania problemów, krytycznego myślenia, umiejętnościami przywódczymi, umiejętnościami analizowania sytuacji z wielu perspektyw jednocześnie, pewnością siebie umożliwiającą pełną, aktyw-

⁹ A. Skrabacz, *Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży wobec wyzwań i zagrożeń współczesności*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2019, SECTIO J, Vol. XXXII, nr 3, s. 80.

¹⁰ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 54.

¹¹ A. Araucz-Boruc, J. Kunikowski, *Nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa jako organizator procesu dydaktyczno-wychowawczego*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2018, nr 2, s. 81.

¹² A. Pieczywok, L. Węlyczko, *Profesjonalizm zawodowy nauczyciela akademickiego w kontekście realizacji procesu dydaktycznego*, Wrocław 2008, s. 173.

na partycypację w decyzjach dotyczących przyszłości społeczeństwa oraz umiejętnością planowania własnego życia w dynamicznie zmieniających się czasach¹³. Nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa, oprócz przekazywania wiedzy merytorycznej, musi uczyć młodych ludzi, jak być odpowiedzialnymi za swoje decyzje i działania, musi pomagać im zrozumieć, że ich aktywności mają określone konsekwencje – nie tylko dla nich samych, ale często także dla innych i środowiska, w którym funkcjonują.

Autorzy recenzowanej monografii zwracają uwagę, że rozwój nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych i w konsekwencji społeczeństwa informacyjnego, wymusza konieczność poszukiwania nowych ścieżek edukacyjnych. W obliczu zagrożeń ze strony cyberprzestępców oraz coraz bardziej skomplikowanych rozwiązań technologicznych, niezbędne jest odpowiednie przygotowanie społeczeństwa do skutecznego radzenia sobie w nowej rzeczywistości. Podmioty edukacyjne muszą dostosować programy nauczania tak, aby zapewnić niezbędną wiedzę i umiejętności w zakresie cyberbezpieczeństwa. Zadaniem Agnieszki Araucz-Boruc i Grzegorza Wierzbickiego, jest to obecnie jeden z kluczowych elementów budowania odporności społeczeństwa na zagrożenia cyfrowe¹⁴. Jednocześnie fakt ten w sposób jednoznaczny wskazuje na nowy kontekst pracy nauczyciela edukacji dla bezpieczeństwa.

W kolejnym, drugim rozdziale, liczącym 52 strony (s. 69-121), Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki pochylają się nad profilaktyką zagrożeń środowiska szkolnego. Wstęp do tej części monografii stanowi omówienie uregulowań normatywno-prawnych w zakresie profilaktyki. Podjęte kwestie autorzy przeanalizowali z perspektywy podstawowych, najważniejszych aktów prawnych. Zabrakło jednak odniesienia np. do Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu resocjalizacji nieletnich¹⁵ czy odwołań do aktów wykonawczych przywoływanych w tekście ustaw. Jednocześnie w dalszej części rozważań Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki zaznaczają, że „celem działań profilaktycznych (w tym również tych, które są podejmowane i realizowane w szkole) jest powstrzymanie lub ogranicza-

¹³ A. Pieczywok, *Modele profesjonalizmu i kluczowych kompetencji nauczycieli*, [w:] *Institucje edukacyjne – zagrożenia – bezpieczeństwo*, red. B. Wiśniewska-Paź, Toruń 2018, s. 59.

¹⁴ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 58.

¹⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022, poz. 1700 z późn. zm.

nie zachowań niekorzystnych społecznie, zwiększanie zdolności do podejmowania konstruktywnych decyzji, usuwanie lub ograniczanie zewnętrznych zagrożeń zwiększających ryzyko postawiania zachorowań niekorzystnych, a także podnoszenie poziomu zdolności do obrony przed różnego rodzaju zagrożeniami zewnętrznymi¹⁶. Autorzy nie skupiają się wyłącznie na profilaktyce negatywnej ukierunkowanej na minimalizowanie czynników ryzyka, eliminowanie potencjalnych źródeł zagrożeń oraz ograniczanie zachowań niepożądanych społecznie mogących prowadzić do niekorzystnych skutków, lecz akcentują konieczność stosowania również profilaktyki pozytywnej. Jej celem jest wzmacnianie czynników chroniących, zasobów jednostki, podejmowanie świadomych, konstruktywnych działań związanych z promowaniem zdrowia, utrzymaniem dobrej kondycji fizycznej i psychicznej oraz zapobieganiem chorobom. Autorzy monografii trafnie zatem zauważają potrzebę wszechstronnego oddziaływania na jednostkę – kształtowania umiejętności i zdolności zarówno ochrony, jak i skutecznej obrony przed zagrożeniami, wskazując na aspekt defensywny i ofensywny w zakresie profilaktyki.

Na uwagę zasługuje podrozdział poświęcony standardom profilaktyki. Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki omawiają 10 standardów, które w ich przekonaniu „zagwarantują (...) profesjonalizm, a przez to stworzą szansę na skuteczne korygowanie niedostatków wychowawczych i dydaktycznych szkoły”¹⁷. Do standardów tych zaliczają: uzasadnienie dla profilaktyki, reaktywny charakter profilaktyki, odbiorców profilaktyki, poziomy oddziaływań profilaktycznych, strategie profilaktyczne, metody działań profilaktycznych, środowisko szkolne sprzyjające profilaktyce, organizację profilaktyki w szkole, realizatorów profilaktyki, ocenę skuteczności profilaktyki¹⁸. Istotne jest to z kilku powodów. Przede wszystkim dzięki nim możliwe jest stworzenie spójnego i skutecznego systemu wsparcia dla uczniów, ich rodziców, nauczycieli i całej społeczności szkolnej. Wyznaczenie określonych zasad stwarza ramy dla skutecznego planowania działań prewencyjnych mających na celu minimalizowanie ryzyka, wzmacnianie czynników chroniących oraz właściwe reagowanie na sytuacje kryzysowe i kryzysy. Dzięki nim możliwe jest zwiększenie świadomości uczniów, nauczycieli, rodziców itd. na temat zdrowia i bezpieczeń-

¹⁶ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 76.

¹⁷ Ibidem, s. 79.

¹⁸ Ibidem, s. 79-87.

stwa oraz zapobieganie problemom już na etapie ich powstawania. Ponadto, skuteczna profilaktyka może wpłynąć pozytywnie na atmosferę i relacje między uczniami i nauczycielami, może przyczynić się do poprawy ogólnego klimatu wychowawczego szkoły. Wreszcie, stosowanie standardów profilaktyki w szkole jest istotne, ponieważ pozwala na skuteczne monitorowanie i ocenę działań prewencyjnych, co umożliwia ich ciągle doskonalenie i dostosowywanie do zmieniających się potrzeb społeczności szkolnej. Promowana przez autorów kultura otwartej komunikacji i empatii poprzez realizację różnych inicjatyw edukacyjnych skupiających się na bezpieczeństwie, sprzyjać może tworzeniu wspierającego i włączającego środowiska, w którym dzieci i młodzież będą czuły się doceniane, rozumiane i bezpieczne.

Właściwe zarządzanie bezpieczeństwem w szkole wymaga zatem przyjęcia określonych rozwiązań m.in. z zakresu profilaktyki traktowanej jako element poprawy i podnoszenia świadomości o zagrożeniach, możliwościach przeciwdziałania im i radzenia sobie z nimi, a także kreowania przestrzeni przyjaznej i sprzyjającej rozwojowi każdego ucznia, nauczyciela czy rodzica. Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki podkreślają, że „Działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa w szkole powinny być oparte na rzetelnej i aktualnej wiedzy z zakresu profilaktyki i wychowania, w tym na skutecznych strategiach profilaktycznych, a także prawidłowej diagnozie problemów, zasobów i potrzeb, jakie występują w konkretnej szkole”¹⁹. Zawsze należy uwzględniać faktyczną sytuację danego środowiska szkolnego²⁰, zaś wszystkie uwarunkowania powinny zostać ujęte w szkolnym programie profilaktycznym. Autorzy recenzowanej monografii, na ponad 20 stronach opisują proces konstruowania tego dokumentu w odniesieniu do praktyki szkolnej.

Współczesna „edukacja dla bezpieczeństwa funkcjonuje zarówno w ujęciu formalnym, jak również pozaformalnym i nieformalnym”²¹. Ewelina Włodarczyk stoi na stanowisku, że „jest ona częściej realizowana poza systemem formalnym kształcenia aniżeli w jego ramach”²². W kontekście powyższego w trzecim, ostatnim rozdziale,

¹⁹ Ibidem, s. 98.

²⁰ M. Pacyna, *Wzmocnienie poziomu bezpieczeństwa w szkole zgodnie z priorytetem MEN*, „Głos Pedagogiczny” 2015, nr 72, s. 54.

²¹ E. Włodarczyk, *Kwalifikacje nauczycieli edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo współczesnego państwa. Część 2. Wymiar narodowy*, red. J. Falecki, P. Lubiński, Kraków 2019, s. 219.

²² Ibidem.

obejmującym 54 strony (s. 122-176), Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki podejmują kwestię edukacji dla bezpieczeństwa w organizacjach pozarządowych, zgodnie z przekonaniem, że edukacja w zakresie bezpieczeństwa jest przedsięwzięciem całożyciowym, będącym „składową idei *lifelong learning*”²³.

Oddziaływanie edukacyjne z zakresu bezpieczeństwu wykracza daleko poza lata szkolne, ponieważ przyczynia się do kształtowania nawyków i postaw na całe życie. Wpajając od najmłodszych lat kulturę świadomości bezpieczeństwa, dzieci i młodzież internalizują znaczenie odpowiedzialnego zachowania, krytycznego myślenia oraz poszanowania zasad i wytycznych. Te podstawowe zasady kształtują ich podejście do bezpieczeństwa w okresie dojrzewania i dorosłości, wpływając na ich wybory i działania w różnych środowiskach, w tym w domu, szkole i zakładzie pracy itd. Edukacja nieustająca w odniesieniu do bezpieczeństwa jest nie tylko możliwa, ale wręcz niezbędna we współczesnych uwarunkowaniach. Takie stanowisko odzwierciedlają chociażby słowa Eweliny Włodarczyk, Elżbiety Sadowskiej-Wiciech i Justyny Rokitowskiej. Przywołane badaczki podkreślają, że „W dobie technologicznie uwarunkowanej rzeczywistości punktem wyjścia do dyskusji nad jakością edukacji dla bezpieczeństwa są założenia edukacji ustawicznej. Nieograniczony dostęp do informacji i szybka dezaktualizacja wiedzy powodują konieczność motywowania dzieci i młodzieży do nieustannego aktualizowania posiadanych wiadomości i umiejętności. W dzisiejszych czasach nie można sprowadzać edukacji dla bezpieczeństwa jedynie do okresu obowiązkowej edukacji formalnej. Tak uzyskane kompetencje nie wystarczą do trwającej całe życie aktywności ukierunkowanej na przeciwdziałanie zagrożeniom i reagowanie na wyzwania zmieniającej się rzeczywistości”²⁴. Przywoływany już uprzednio Andrzej Pieczywok z kolei stwierdza, że „W nowocześnie pojmowanej edukacji szczególnie istotne jest to, by młodzież mogła rozwijać swoją osobowość i przygotowywać się do dorosłego, obywatelskiego życia, a nie tylko do spełniania wymagań wynikających z realizacji celów i zadań nauczania poszczególnych przedmiotów”²⁵.

²³ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 91.

²⁴ E. Włodarczyk, E. Sadowska-Wiciech, J. Rokitowska, *Edukacja dla bezpieczeństwa. Istota i uwarunkowania*, Kraków 2018, s. 73.

²⁵ A. Pieczywok, *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej możliwości oddziaływania na człowieka*, „Zeszyty Naukowe WSA” 2014, nr 55, s. 65.

Autorzy monografii *Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa*, analizę roli organizacji pozarządowych rozpoczynają od omówienia najistotniejszych uwarunkowań edukacyjnych tych podmiotów w wymiarze indywidualnym i społecznym. Ich zdaniem „osobowe i społeczne uwarunkowania działań edukacyjnych (...) przesadzają o ich skuteczności”²⁶. Następnie autorzy dokonują charakterystyki III sektora, wskazując podstawę prawną funkcjonowania organizacji pozarządowych, ich formy organizacyjno-prawne, zasadnicze cechy i zadania, pochylając się w kolejnej części opracowania nad ich rolą edukacyjną. Rozdział kończą rozważania dotyczące potencjału stowarzyszeń w zakresie *stricte* już edukacji dla bezpieczeństwa. Zdaniem autorów „organizacje (...) starają się zwiększyć świadomość i umiejętności społeczeństwa, aby było ono w stanie chronić siebie i swojej rodziny Ponadto organizacje pozarządowe starają się również wspierać społeczeństwo w radzeniu sobie z kryzysami społecznymi, katastrofami naturalnymi, konfliktami zbrojnymi, czy też pandemią”²⁷.

W odniesieniu do szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa, realizowanej m. in. przez III sektor, należy podkreślić, że jest ona przedmiotem aktywności wielu podmiotów (służby, inspekcje, straże, organizacje pozarządowe itd.) zajmujących się profilaktyką bezpieczeństwa, co skutkuje niejednokrotnie fragmentaryzacją działań oraz zróżnicowaniem jakości oddziaływania edukacyjnego. Stąd też konieczne wydaje się prowadzenie nadzoru nad realizacją edukacji dla bezpieczeństwa w wymiarze pozaformalnym i nieformalnym – obecne działania wydają się być niespójne, a przy tym skoordynowane i kontrolowane w niewystarczającym stopniu. Jednocześnie istnieje silna potrzeba kompleksowego przygotowania kadry realizującej działania edukacyjne. Jakość edukacji dla bezpieczeństwa jest bowiem uzależniona od kompetencji autorów tych działań, co oznacza, że nieodpowiednie przygotowanie pedagogiczne oraz brak interdyscyplinarnego podejścia może wpływać negatywnie na efektywność tej edukacji. Realizacja założeń edukacji dla bezpieczeństwa wymaga zatem nie tylko gruntownej znajomości zagadnień merytorycznych, ale także kompleksowego zaplecza metodycznego. Aby zapewnić wysoką jakość realizowanych działań edukacyjnych w obszarze bezpieczeństwa, niezbędne jest kompleksowe przygotowanie kadry, która będzie

²⁶ A. Araucz-Boruc, G. Wierzbicki, *Projektowanie działań...*, s. 138.

²⁷ *Ibidem*, s. 163.

odpowiedzialna za ich realizację. Konieczne jest połączenie wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin i dyscyplin naukowych, w tym zwłaszcza z zakresu nauk społecznych (np. nauki o bezpieczeństwie, pedagogika, psychologia, nauki prawne), nauk medycznych i nauk o zdrowiu (np. nauki medyczne, nauki o kulturze fizycznej, nauki o zdrowiu), nauk rolniczych (np. rolnictwo i ogrodnictwo, technologia żywności i żywienia, weterynaria), nauk ścisłych i przyrodniczych (np. nauki biologiczne, nauki chemiczne, nauki o Ziemi i środowisku) czy nauk inżynieryjno-technicznych (np. inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, inżynieria biomedyczna), aby stworzyć efektywne programy edukacyjne oraz zapewnić skuteczność działań prewencyjnych w obszarze bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w systemie pozaszkolnym. Jest to kluczowe dla kształtowania optymalnego środowiska edukacyjnego i kultury bezpieczeństwa²⁸. Wydaje się, że interesującym dopełnieniem opracowania byłoby dodanie części poświęconej roli rodziny w zakresie kształtowania bezpieczeństwa. Jest to bowiem – obok szkoły i podmiotów III sektora – najważniejsze środowisko wychowawcze człowieka.

Ostatnim elementem książki jest wykaz bibliograficzny. Autorzy wykorzystali zróżnicowane materiały: opracowania zwarte (97), artykuły w czasopismach naukowych (16), dokumenty i akty prawne (22) oraz źródła internetowe (7). Mankamentem tej części pracy jest to, że akty normatywne nie zostały uporządkowane zgodnie z ich hierarchicznością. Bibliografia obejmuje opracowania polskojęzyczne. Warto byłoby odnieść podjętą problematykę do badań najnowszych, zwłaszcza międzynarodowych. Pewien niedosyt budzi także brak zakończenia, w którym autorzy dokonaliby podsumowania swoich rozważań i przedstawili wnioski z przeprowadzonych badań. Niemniej jednak projektowanie działań edukacyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa ma ogromne znaczenie w promowaniu stabilnego, opiekuńczego, stwarzającego możliwości rozwoju środowiska. Wszelkiego rodzaju inicjatywy związane z zapewnianiem dobrostanu indywidualnego i społecznego wzmacnianiem czynników chroniących, zaangażowaniem społeczności oraz wyrabianiem nawyków na całe życie odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu świadomości bezpieczeństwa i odporności społecznej na sytuacje trudne, niebezpieczne, nieprzewidywalne.

²⁸ E. Włodarczyk, *Kwalifikacje nauczycieli...*, s. 220.

W miarę ciągłego dostosowywania się do zmieniającego się krajobrazu zagrożeń i wyzwań, inwestowanie w wszechstronną edukację w zakresie bezpieczeństwa pozostaje podstawowym zobowiązaniem na rzecz dobra i przyszłości społeczeństwa, w tym zwłaszcza dzieci i młodzieży. Tym bardziej godna odnotowania jest recenzowana pozycja autorstwa Agnieszki Araucz-Boruc oraz Grzegorza Wierzbickiego. Stanowi ona nie tylko solidną bazę teoretyczną projektowania działań edukacyjnych w obszarze bezpieczeństwa, ale dostarcza także niezwykle cennych wskazówek praktycznych dotyczących ich realizacji. Autorzy promują proaktywne podejście do diagnozy, zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom, podkreślają konieczność promowania świadomości zagrożeń oraz kształtowania odpowiednich postaw, zachowań i działań. Agnieszka Araucz-Boruc i Grzegorz Wierzbicki wskazują, że taki sposób myślenia zwiększa zdolność młodych ludzi, ale i całego społeczeństwa, do skutecznego reagowania na problemy związane z bezpieczeństwem, a ponadto rozwija poczucie pewności siebie i odporności. Jest to niezwykle istotne przede wszystkim z perspektywy najmłodszych, ponieważ zachęca ich do zaangażowania i współpracy na rzecz społeczności szkolnej i szerzej – lokalnej. Partnerstwo pomiędzy szkołą, rodzicami, podmiotami administracji rządowej i samorządowej oraz organizacjami pozarządowymi ułatwia wdrażanie kompleksowych programów bezpieczeństwa, które dotyczą szerokiego spectrum zagadnień. Nie sposób zatem nie docenić wartości recenzowanej książki, która nie tylko dostarcza wiedzy, ale także inspiruje do działania i pokazuje, jak ważne jest inwestowanie w edukację w zakresie bezpieczeństwa. Monografia stanowi także ważny wkład w dyskusję na temat edukacji permanentnej.

Publikacja *Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa* autorstwa Agnieszki Araucz-Boruc i Grzegorza Wierzbickiego to wartościowe źródło wiedzy dla wszystkich, którzy chcą pogłębić swoje umiejętności w zakresie przygotowania i realizacji oddziaływań edukacyjnych w sferze bezpieczeństwa. Książka z pewnością będzie przydatna zarówno dla nauczycieli, psychologów, pedagogów, pracowników służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, ale także wszystkich tych, dla których bezpieczeństwo – zwłaszcza najmłodszych – jest istotną wartością i naczelną potrzebą.

Bibliografia /References

Akty prawne i dokumenty

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022, poz. 1700 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59.
- Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf (data dostępu: 31.12.2023).

Literatura

- Agnieszka Araucz-Boruc, https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy/Araucz_Boruc.pdf.
- Araucz-Boruc A., Kunikowski J., *Nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa jako organizator procesu dydaktyczno-wychowawczego*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2018, nr 2.
- Araucz-Boruc A., Wierzbicki G., *Projektowanie działań edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa*, Siedlce 2023.
- Grzegorz Wierzbicki, <https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy/Wierzbicki.pdf>.
- Pacyna M., *Wzmocnienie poziomu bezpieczeństwa w szkole zgodnie z priorytetem MEN*, „Głos Pedagogiczny” 2015, nr 72.
- Pieczywok A., *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej możliwości oddziaływania na człowieka*, „Zeszyty Naukowe WSA” 2014, nr 55.
- Pieczywok A., *Modele profesjonalizmu i kluczowych kompetencji nauczycieli*, [w:] *Instytucje edukacyjne – zagrożenia – bezpieczeństwo*, red. B. Wiśniewska-Paź, Toruń 2018.
- Pieczywok A., Wełyczko L., *Profesjonalizm zawodowy nauczyciela akademickiego w kontekście realizacji procesu dydaktycznego*, Wrocław 2008.
- Skrabacz A., *Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży wobec wyzwań i zagrożeń współczesności*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2019, SECTIO J, VOL. XXXII, nr 3.
- Włodarczyk E., *Kwalifikacje nauczycieli edukacji dla bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo współczesnego państwa. Część 2. Wymiar narodowy*, red. J. Fałęcki, P. Łubiński, Kraków 2019.
- Włodarczyk E., Sadowska-Wiciech E., Rokitowska J., *Edukacja dla bezpieczeństwa. Istota i uwarunkowania*, Kraków 2018.